

Palmileht

10. august 2017

- Mis on PALMIÖLI mureks? Lk 2-3
- PALMIÖLI sinu kehal, kõhus, autos Lk 4-5
- Eesti tootja ja müüja pingutused Lk 4-5
- Maailma ettevõtete ja riikide pingutused Lk 4-5
- PALMIÖLI peamised leiukohad ja inventuur Raskide kodus Lk 6-7
- Jälgi räpase ja õilsa PALMIÖLI teekonda põllult sinuni Lk 8

Palmilehe on teinud MTÜ Mondo, suurim arengukoostöö, humanitaarabi ja maailmaharidusega tegelev Eesti organisatsioon, mis tähistab sel aastal oma 10. tegutsemisaastat. Mondo missioon on toetada haavatavas olukorras olevaid inimesi ning kogukondi enesega toimetulekuks ning tõsta Eesti avalikkuse teadlikkust maailma probleemidest ja nende võimalikest lahendustest. Loe rohkem mondo.org.ee

Mis on palmiõli mureks?

Tekst: MARI ÖÖ SARV

Foto: LIIS TREIMANN/POSTIMEES

Samal ajal kui kogu maailm otsib alternatiivi fossiilkütusele, teadlikud toitujad alternatiivi loomsetele või transrasvadele ja ökokosmeetika tootjad alternatiivi silikoonile, raputavad pealtnäha hea alternatiivi allikad ehk õlipalmide istandused Kagu-Aasias kogukondi, reostavad keskkonda, kasutavad ära vaest elanikkonda.

Idee palmiõlist on väga hea. Hea tervisele, sest ei sisalda transrasvu; sobib veganitele, kuna pole loomset päritolu; lihtne töödelda, mis teeb tootmise odavaks, ning biodiisli hea alternatiiv fossiilkütusele.

Palmiistandused võiks olla head ka piirkondadele, kus õlipalmid kasvavad: annavad püsivat tööd oskusteta lihttöölisetele, pööravad džunglid tootvaks maaks, annavad kodumaist toidurasva ning lõpuks on palmiõli ka kõva ekspordiartikkel ja seega elatustaseme tõstmise vahend neile samadele riikidele.

Agas see võrrand ei ole nii lihtne. Kõige selle pärast – tarbijate hulgas populaarne ja tootjate jaoks soodne, see on ju iga ärimehe unistus! – on (eriti Malaisias ja Indoneesias, kes kokku toodavad 85% maailma palmiõlist, aga ka teistes Kagu-Aasia riikides) õlipalmide istanduste rajamine läinud ülekatte, kurnates planeedi kliimat, võttes metsad loomadelt, maa ja toidu inimestelt ning kasutades räigelt ära õiguste ta võõr- ja lapstööjõudu.

Agas kõigest järgemööda.

Soodsad maatehingud tugevama õigusega

Et palmiõli saada, on vaja palme. Peamiselt kasvatatakse istandustes aafrika õlipalme, õli pressitakse nende viljadest. Palmidele on vaja maad. Praegu kasutatakse enam kui 63% Malaisia ja 15% Indoneesia põllumaast õlipalmide kasvatamiseks. Agas üldiselt on maa piirkonnas, kus õlipalme kasvatatakse, vihmametsade all peidus ja/või kuuluvad tradit-

sioonide järgi põlisrahvastele ja kohalikele kogukondadele, keda maad-metsad on läbi aegade toitnud: metsas on käidud küttimas ja korilemas, küla lähedal põllumaad kasvatatud riisi, puu- ja köögivilju.

Maa piirid ja omandus ei ole neis riikides nii täpselt reguleeritud, kui Euroopas oleme harjunud, ning korruptsiooni mõõdupuud on samuti teised. Nii on täiesti võimalik, et hõimupealik müüb külaelanikega aru pidamata kogukonna metsa hea raha eest ärimeesetele või omavalitsus kirjutab välja raie- loa rahvus- pargis.

Lisaks suurkorruptsioonidele on mängus ka väiketalu- nikud, kes toodavad 40% Indoneesia toorpalmiõlist ning suured ettevõtted on neist üha enam huvitatud. Lepingud väiketalu- nikega on aga mitmetähenduslikud ja ebatäpsed ning probleemiks on talunike sur-

vestamine, kui nad kurnavaid lepinguid lõpetada soovivad.

Kohaliku võimu, suurte korporatsioonide ja põliste kogukondade vastuolulised huvid maaküsimustes viivad konfliktideni, kus nõrgim hää on kogukondade oma. Pange ise (korruptiivses riigis pealegi) kokku tõsiasi, et palmiõli on riigi majandusele oluline ning riigil on õigus võtta ära eromandis olevat maad, kui see on riigile vajalik, ning julgeoleku nimel vaigistada maaküsimustes tekkivad meeleavaldused. Nii on Indoneesias. Malai-

Need metsapõlengud on üks suuremaid kliimasoojenemise süüdlasi, tekitades päevas rohkem CO2 ühendit kui kogu USA tööstus kokku.

sias on veelgi „lihtsam“ – seal on valitsus heaks kiitnud väiketalu- nike maa üle andmise palmiõli tootvatele suurette- võtetele, tihtipeale toimub see kohaliku kogukonnaga konsulteerimata.

Uudisteagentuur Al Jazeera viitas 2012. aastal ilmunud palmiõliteemalises artiklis, et Indoneesia maaplaneerimi-

se ja kasutamise amet registreeris ainuüksi 2011. aastal üle 8000 kaebuse maaõiguste küsimuses ning ühtki neist polnud lahendatud.

Kust tuleb suits ja kuhu kaovad orangutanid?

Asi läheb hullemaks, kui kogukondade või maaomanike kaitseks astuvad välja aktivistid või advokaadid – New Yorkeris on kirjutatud kümnest mõrvadest ning Guardianis mitmest keskkonnauurijate töö takistamisest; kuritoid seostatakse suurte palmiõlikorporatsioonidega. Vahel takistatakse ka riigitöötajaid, vahel on aktivistide takistajaks ametivõimud ise.

Kuid mets ja maa pole ainult inimestele vajalikud. Mõistagi ei suuda herbitsiidide ja pestitsiididega kontrolli all hoitud monokultuurne istandus võistelda vihmametsade elurikkusega (palmiistanduses ei kohta isegi linde, on ajakirjandus vahendanud kohalike kogemusi). Need metsad-maad on olnud koduks elvantele, ninasarvikuile, tiigritele, orangutanidele.

Kui mets on maha võetud ja puit välja veetud (sh suured loomad kodutuks jäänud), süüdatakse raiesmikud, et metsajääkide asemele rajada põllumaad. Põlengud on ulatuslikumad, kui istandusteks tegelikult vaja, ning neis saavad hukka ka kõik väiksemad loomad ja putukad, kes metsa koduks pidasid, alustaimestikust rääkimata. Lisaks on need metsapõlengud üks suuremaid kliimasoojenemise süüdlasi, tekitades päevas rohkem CO2

KOLMEST PATUST PIISAB

Palmiõli vastutustundetut tootmisega kaasneb kolm suurt probleemi:

- keskkonna saastamine, sest palmiõli tootmine suurendab oluliselt kasvuhoonegaaside emissiooni atmosfääri ja hävitab loomade elupaiku;
 - inim- ja tööõiguste rikkumine, sest töötingimused ja -ohutus on kohutavad, kasutatakse lapstööjõudu ja eriti haavatavas olukorras on võõrtöölised;
 - rikutakse põlisrahvaste maa- ja inimõigusi, võõrandades kogukondade maad ja tehes seal edasine elu võimatuks.
- Kui lugeda uurivaid artikleid maailma eri otstest, on mõnes põhimurena nimetatud keskkonnakahjusid, teistes peetakse olulisimaks inimõiguste räiget rikkumist, kolmandates maaõiguste kehtestamist jõuvõtetega – ja neljandates hoopis vägivalda, mis viib hauda aktiviste ja advokaate, kes on võtnud tegeleda mõnega kolmest suurest probleemist.

Kuid kui Postimehe ajakirjanikud Liis Treimann ja Hanna-Hulda Reinkor käisid Indoneesias ja Malaisias* asja lähemalt uurimas, kohtusid nad hoopis mõtteviisiga, et lääne inimesed on palmiõli suhtes kriitilised vaid konkurentsi tõttu maailmaturul. Et jutud keskkonnakaitsest, inimõigustest või bioloogilisest mitmekesisusest on kattevari eesmärgile, et teised toiduõlid eeliseisus oleksid. Tõsi küll, võimuesindajatest eemale saades tunnistasid ka kohalikud Eesti ajakirjanikele, et istanduste ala jõuline laiendamine on tegelikult suur probleem.

* Postimehe ajakirjanik Hanna-Hulda Reinkort ja fotograaf Liis Treimann viibisid Indoneesias ja Malaisias koostöös MTÜ Mondoga osana Euroopa Komisjoni poolt rahastavast projektist Media4Development.

ühendit kui kogu USA tööstus kokku.

Kui istandused rajatakse turbarappa, tähendab see samaaegselt maa kuivatamist ja niisutamist kraavide süsteemiga, ning maaharimisega pääseb rabastki lendu suurel hulgal kasvuhoonegaase, mis rataburba varjul on. Arusaadavalt ei ole vihmametsal enam võimalik samale maale kasvada. Indoneesia on maailma suuruselt kolmas kasvuhoonegaaside vallandaja (USA ja Hiina järel, mis on suuremad nii

Lojalne töötaja on see, kel pole valikuid

Kui tuli on oma töö teinud ja küla on elatusallikata, asuvad kõik külaelanikud sündmuste loomuliku jätkuna tööle nende kogukonna maadele rajatud palmiistandusse. Töötingimus-

Filipiinlased Ronal Ejansatos ja Lenie Otsal korjavad õlipalmi vilju Kliase istanduses Borneo saarel Malaisias. Töö nõuab rammu, palk sõltub saagist ja puhkepäevad kahandavad töötasu.

SERTIFIKAATIDE NELI KANGUST

The Roundtable of Sustainable Palm Oil (RSPO, Vastutustundliku Palmiõli Ümarlaud) loodi 2004. aastal ja see ühendab tootjaid, ostjaid, rahastajaid ja keskkonnaorganisatsioone, mis töötavad õiglase palmiõli nimel. RSPO sertifikaadi märgi palmiõli sisaldaval tootel annab tarbijale teada, et palmiõli tootmise käigus pole kellelegi liiga tehtud. Praegu on ümarlaua kinnitusel jätkusuutlikuks sertifitseeritud 21% kogu palmiõlitoodangust.

RSPO on palmiõli tootmises ja tarnimises neli sertifitseerimise viisi:

- **identity preserved:** vastutustundlikult toodetud palmiõli, mida ei segata tarneahela jooksul teistega kokku ja mille päritolu on istanduseni välja lõpptarbijale võimalik teada anda;
- **segregated:** vastutustundlikult toodetud palmiõli, mis võib olla töötlemisprotsesside käitus segatud teistest istandustest pärit sama õiglase palmiõliga, kuid mida ei tohi segada sertifitseerimata õliga;
- **mass balance:** segatud sertifitseeritud ja sertifitseerimata palmiõli, kuid jälgitakse, et töötlemise kohast (nt rafineerimistehasest) ei välju ka pärast segamist rohkem sertifitseeritud palmiõli kui seda sisse on võetud;
- **book and claim:** sertifitseerimata palmiõli, millega koos ostad indulgentsi – raha läheb RSPOle, mis saab seda kasutada sertifitseerimissüsteemi parendamiseks, istanduste heaks või muul asjakohasel viisil.

Kahjuks pole tootjatel sageli kombeks vastavaid märgiseid toodetele panna, vahel on viide õiglasele toorainele koostisosade nimistus tärniga märgitud. Nii on tarbi- ja jaoks kõige kindlam tootjalt ise küsida, millist palmiõli on kasutatud.

Eestis on kaks sertifitseeritud tarneahelaga tootjat: küünlatootja Hansa Candle (*mass balance* ja *segregated*) ja magusatootja Kalev (*mass balance*).

Kui tahad rohkem teada või enda tootmist sertifitseerida, loe www.bmtrada.ee.

te või -tasu üle läbirääkimisteks neil muidugi palju võimalusi pole ning kohale tuuakse ka soodsam võõrtöötajad, mõnel juhul laste näol.

Finnwatchi 2014. aasta uuringu põhjal moodustavad siserännanud 80% Malaisia istanduste töötajad ning iga neljas Indoneesiast Malaisiasse ümber asunu töötab istanduses. Malaisia ei ole ratifitseerinud ÜRO rahvusvahelise konventsiooni võõrtöölise ja nende õiguste kaitse teemal, riigi enda õigussüsteem ei taga neid samuti, pigem vastupidi – Amnesty International on Malaisiat kritiseerinud siserändajate julma kohtlemise eest.

Tulemuseks on, et Indoneesia ja Malaisia õlipalmiistandustes on tööliste päevad pikad ja pausideta, tööstusharu keskmine palk sama, mis riiklik miinimumpalk. Aga isegi miinimumpalk pole põhiprobleem. Erinevad organisatsioonid, nt Finnwatch ja Amnesty International, on istandustest raporteerinud erinevaid tööõiguste rikkumisi.

Näiteks makstakse tasu mitte kindla kuupalga, vaid tehtud töö järgi, mis paneb inimese palga sõltuma näiteks ilmast – kui viljad on mõnel aastal või piirkonnas väiksemad, ei saa viljakorjaja sinna midagi parata, kuid töötasu saab ta sellegipoolest vähem.

Samade raportite järgi tuleb ette, et võõrsilt toodud tööliste palgast arvatakse maha kõrged

värbamis- ja vahendustasud ja muudki ebatavalised maksud, mis jätab inimestele kätte veelgi napima summa.

Välismaalt tulnud töötajad pole oma palganumbri saagi teadlikudki, sest neil pole töölepinguid või on need neile võõras keeles. Dokumentid võtab tööandja „hoiule“, kuid dokumentide puudumise eest on karistused karmid – see tähendab omamoodi tööandja ja pantvangis olemist, mis tagab, et tööandja ülekohtu näljalt võimudele ei raporteerita. Myanmarist istandustest on kirjutatud, et tööandjad hoiavad kinni ka töötajate mitme kuu palka, mis teeb lahkumise tagasi kodumaale või parematele jahimaadele ka rahaliselt võimatuks.

Töö palmiistandustes pole kerge – tempo on kiire, kuumus suur, mürke palju, töö füüsiliselt raske. Sellegipoolest kasutatakse ka lapsi – need korjavad väiksemaid viljakobaraid ning pritsivad taimi umbrohu- ja putukamürkidega. International Labour Organizationi hinnangul on Indoneesia põllumajandus- ja tööstus- ja kaubandus- ja tööstus- ja kaubandus- ja tööstus- ja kaubandus-

Indoneesiast Malaisiasse tööle läinud perede lastel pole lihtsam – kooli neile Malaisia riigisüsteem ei võimalda ja kodakondsust ei anna, nii ei jää neil muud üle, kui vanematele istanduses abiks olla, jäädes lapsepõlve ja hariduseta.

Tuleb ette, et võõrsilt toodud tööliste palgast arvatakse maha kõrged värbamis- ja vahendustasud ja muudki ebatavalised maksud.

Tosin heategu palmiõlile ehk Mida sina saad teha

KRISTINA MÄND

MTÜ Mondo vastutustundliku tarbimise eestvedaja

Palmiõli boikoteerimisest ei ole abi, sest alternatiivid on sama kallid ning tõsi on ka, et palmiõli eksport on Kagu-Aasia riikidele vajalik sissetulekuallikas. Nii on boikoteerimise asemel vaja, et õlipalmide kasvatamine ja palmiõli tootmine jätkuks, kuid oleks õiglane, vastutustundlik ja jätkusuutlik.

Lahendus on tervet turgu hõlmav teadlikkus, et väheneks nõudlus maa, loomade ja inimeste hinnaga toodetud palmiõlile ning asemel astuks vastutustundlik tootmine, tarnimine ja kasutamine.

Igaüks meist saab ise palju ära teha, et olukord muutuks paremaks.

1 | Uuri, kas ja millist palmiõli kasutatakse Sinu tarbitud kaupades, ja otsi, kas leiad sertifitseerimisele viitava märgise (täpsemalt loe vasakult).

Kui Sa ei saa aru, kas kasutatud vastutustundlikult toodetud (ehk sertifitseeritud) palmiõli või mitte, saad alati valida palmiõlivabu toode – küll Su rahakoti hääl jõuab kohale ka tootjale ja poele. 2

3 | Nõua ise inimõiguste rikkumiste, keskkonnakahjude ja maaõiguste rikkumiste lõpetamist – kirjuta sellest otse tootjatele ja ka poliitikakujundajatele.

Küsi oma lemmikaupade tootjalt palmiõli päritolu kohta – pärimised harivad ja tootjad arvestavad klientide nõudmistega. Küsi ka oma kodupoest, millist palmiõli kasutatakse omatoodes. 4

5 | Anna oma allkiri petitsioonile, mis nõuab, et Euroopa ettevõtted hakkaks vastutama nende tarneahelate alguses toimuvate rikkumiste eest arenguriikides. Ehkki nõudmine puudutab palmiõli laiemalt, keskendub petitsioon õiglasele küpsistele kui käegakatsutavale igapäevasele maiusele: <https://you.wemove.eu/campaigns/nouame-oiglaseid-kupsiseid>

Toeta vihmametsade, loomade ja kohalike kogukondade kaitsmist – tee annetusi organisatsioonidele; mine vabatahtlikuks, liikmeks või tööle vihmametsa ja inimõigusi kaitsvatesse liikumistesse. Kes jaksab, võib osta endale tüki vihmametsa, mida hoida ja kaitsta. 6

7 | Vaadake koos sõprade-kollegide-lastega Leonardo DiCaprio produtseeritud-jutustatud dokumentaalfilmi "Before the Flood" (2016), mis ühe kliimasoojenemise aspektina puudutab ka palmiistandusi. Minge vaatama ka palmiõliteemalist näitust Tallinnas Artise kinos.

Kui lähed Aiasse reisima, külasta Indoneesias, Malaisias või Myanmaris palmiistandusi ning vaata oma silmaga, mida me tegelikult tarbime ja kelle arvelt. 8

9 | Tõsta teadlikkust oma koolis või asutuses – võta teema üles kohviturgas, kirjuta sise- või seinalehte või korralda hariv infotund.

Hangi oma organisatsioonis kasutamiseks ainult õiglaselt valmistatud tooteid. 10

11 | Levita sõna – jaga seesinast Palmilehte oma lähedaste ja kolleegidega, loe ise juurde ja mõtle asjad läbi. Seejärel kirjuta artikleid, anna intervjuusid või pea blogi.

Aga kõige olulisem – tarbi vähem ja teadlikumalt. Me teeme oma teadmuse ja hoolimatusega rohkem kahju kui otsese pahatahtlikkusega. 12

Kuigi tarbija vastutab selle eest, mida ta korvi paneb, vastutab poekett selle eest, mida ta ostmiseks pakub, ning poliitikategijad reeglite eest, mida importijad ja tootjad peavad järgima.

Muidugi saavad istandused ja tootjad töötada vastutustundlikult, ja kuni kohalikud või rahvusvahelised regulatsioonid seda ei nõua ega tõesta, taotleda sertifitseerimist ise.

Hulgi- ja jaekauplejad saavad võtta oma valikuse rohkem (või ainult) sertifitseeritud palmiõli sisaldavaid tooteid. Ettevõtjad ja organisatsioonid saavad müüjatelt nõuda ja ise kasutada ainult vastutustundlikult toodetud palmiõli põhinevaid kaupu, olgu selleks konnatoris kasutatav kätekreem, kohvipausil pakutav küpsis või autosse tangitav biokütus.

Vastutus on ka valitsustel ja avaliku võimu asutustel. Nii Indoneesia kui ka Malaisia valitsused peavad muutma suhtumist oma maas ja inimestesse, aga Euroopa Liit tarbib 12% kogu maailmas toodetud palmiõlist ja nii lastub vastutus ka meil. Liikmesriikide valitsused saavad laiendada mitterahalisi aruandlusnõudeid ka ettevõtete tarneahelatele, et muutuks läbipaistvaks, kuis on toodetud meie ettevõtete kasutatav palmiõli, ning seada vastutustundlikkuse tingimusi riigihangetesse.

Ja jah, arenguriikide talunikud ja töölised saavad ka ise seista oma õiguste eest ning kohalikud aktivistid nõuda õiglust ja tuua välja rikkumisi – kuid elu on näidanud, et see töö võib neile ohtlik olla, eluohutlikki.

Edulood: tarbijate surve

Euroopas on riike ja maailmas suuretevõtteid, kus tarbijate nõudmine ning kodanikuühenduste surve on viinud ainult vastutustundlikult toodetud palmiõli kasutamiseni. Edulood veenavad, et Kagu-Aasia inimestele ja loodusele õigluse nõudmine ei ole tuuleveskitega võitlemine ning iga rahakott/hääl loeb.

KRISTINA MÄND, MTÜ Mondo

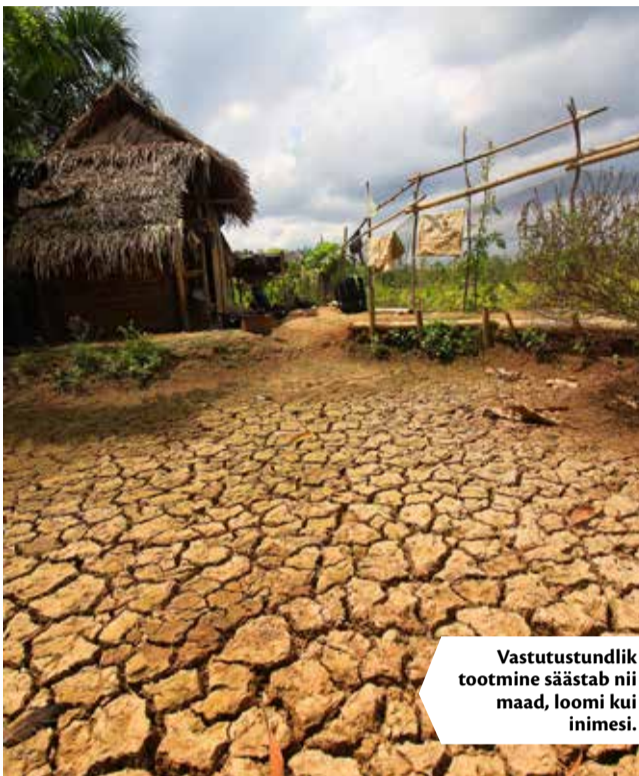
Fotod: Martin Wildenberg / GLOBAL 2000 ja LIIS TREIMANN / POSTIMEES

Sertifitseeritud palmiõli kasutamine ei ole paljudes riikides kohustuslik ning õiglase kauplemine sõltub tootja-kaupmeeste sisemisest eetikast, teiste eeskujust ja tarbijate nõudlusest. See tähendab, et vihmametsade maha võtmine ja inimõiguste rikkumine jätkub seni, kuni tarbijad on nõus nii saadud tooraine eest maksma.

Paljusid tootjaid on tarbijate surve – tihti kodanikuühenduste või suurte kampaaniate kaudu – juba mõjutanud. Selliseid suuretevõtteid nagu Nestlé, Unilever ja Wal-Mart on kinnitanud, et kasutavad oma toodetes ainult vastutustundlikult toodetud palmiõli; juba on ka valitsused mitmes riigis selliseid otsuseid teinud.

Nt Belgia, Taani, Prantsusmaa, Saksamaa, Itaalia, Holland, Norra, Rootsi, Suurbritannia ja ka Eesti on seadnud oma riigihanketingimustesse sotsiaalselt ja keskkondlikult vastutustundlikud kriteeriumid, mis tähendab muuhulgas, et avaliku sektori toitlustuses

ebaõiglasest toorainest sumpisteid ei kohta. Aga kui Taani, Holland, Suurbritannia, Belgia, Prantsusmaa, Rootsi, Norra, Saksamaa, Austria ja Šveits on otsustanud kasutada vaid sertifitseeritud palmiõli, siis Eesti kuulub (veel?) nende riikide

Vastutustundlik tootmine säästab nii maad, loomi kui inimesi.

hulka, kes sel teemal mingeid lubadusi pole andnud.

Kui paneme kokku toiduettevõtete pühendumuse ja oma vastutuse mõistmise, toiduliitide ettenägeliku tegutsemise ning sotsiaalsete ja keskkondlike tingimuste arvestamise riigihangetes, siis saamegi maailmamuuatva tulemuse, kus vastutustundetult toodetud palmiõlile enam naljalt ostjaid ei leidu.

hulka, kes sel teemal mingeid lubadusi pole andnud.

Kui paneme kokku toiduettevõtete pühendumuse ja oma vastutuse mõistmise, toiduliitide ettenägeliku tegutsemise ning sotsiaalsete ja keskkondlike tingimuste arvestamise riigihangetes, siis saamegi maailmamuuatva tulemuse, kus vastutustundetult toodetud palmiõlile enam naljalt ostjaid ei leidu.

Tõelised teerajajad on ettevõtted

Tee õiglase palmiõli poole on ringikujuline: esmalt hakkavad sinusugused tarbijad kaupmeestelt ja tootjatelt teadlikult küsima vastutustundlikult toodetud; sellest saab teadlikumaks müüja/tootja, kes nõuab sama oma tarnijatelt ja märgistab õige pea vastavate kleebistega oma tooted ning lisab inimõigused ja jätkusuutlikkuse ettevõtte väärtuste hulka; sellest omakorda saavad teadlikumaks (ja nõudliku-

maks) uued kliendid, kes ehk varem ei osanud toodete päritolule ja tagamaadele tähelepanu pöörata.

Ning mõistagi ei käi kogu tants ainult ümber klientide tujude, nii mõnedki tootjad on ka ilma tarbijate nõudmiseta valmis õiglase tooraine eest vastutust võtma ning see ring algab tootja enda väärtustest ja tarbijate harimisest, mitte vastupidi.

Maailma Looduse Fond (WWF) on veebi üles pannud tabeli, kust on hästi näha, millised ettevõtted on täitnud omapoolsed tarbijatele antud palmiõlialased lubadused ja mis need lubadused olid. Kõigil lubajatel saab silma peal hoida veebilehel palmoilscorecard.panda.org.

WWFi 2016. aasta raport uuris 137 jaemüüjat, tootjat ja toiduettevõtjat USAst, Kanadast, Euroopast, Austraaliast, Jaapanist ja Indiast, sh selliseid tuntuid nimesid nagu Carrefour, L'Oréal, McDonald's, Nestlé, Tesco ja

Palmiõli Sinu...

Uurisime asjatundjatelt, kui hea või halb on palmiõli meie kõhus, nahal ja sõidukis – arvestades, et levinumad palmiõli kasutusalaad on toiduained, kosmeetikatooted ja biokütus.

KRISTINA MÄND küsis ja spetsialistid vastasid, kuidas käitub palmiõli sinu...

...köhus

Palmiõli kohta midagi ekstra öelda ei ole: ükski õli ei ole teistest peajagu üle, samuti ei saa öelda, et palmiõli kasutamine toidus millegipoolsest kahjulik oleks.

Palmiõli sisaldab palju küllastunud rasvhappeid (nt rapsiõlis on neid 100 g kohta ca 7 g, oliiviõlis ca 14 g, aga palmiõlis ca 48 g). Küllastunud rasvhapete suur sisaldus tähendab, et see sobib praadimiseks ka kõrgematel temperatuuridel (vastupidiselt nt rafineerimata oliiviõlile), kuid ikkagi tuleks lähtuda printsiibist, et ühtegi õli ei tohi kuumutada nii kõrgetel temperatuuridel, et see suitsema läheb.

Kuna me kipume küllastunud rasvhappeid saama suhteliselt palju ka piima- ja lihatoodetest, siis peaks kindlasti jälgima seda, et päeva jooksul kokku ei annaks need üle 10% energiast (2000 kcal juures tähendaks see mitte üle 22 g küllastunud rasvhappeid keskmiselt päeva kohta).

TAGLI PITSI,
Tervise Aengu Instituudi
toitumiseksper

...nahal

Kosmeetikatoodetes puhtal kujul palmiõli väga palju ei kasutata, kuna tal pole märkimisväärselt häid omadusi – pigem kasutatakse seda abianete loomiseks, millela pole tõhusate kosmeetikatoodete tegemine võimalik. Sagedamini koostisainete nimistus olevad palmiõli ühendid on *glyceryl stearate*, *myristyl myristate*, *caprylic capric*, *vegetable oil*. Puhtal kujul palmiõli on märgitud kui *palm oil* või *red palm oil*, viimane tähendab kuumtöötlemata palmiõli, millel on naturaalne punakas värvus. Töötlemata palmiõli on rikas beetakaroteenide, tokotrienoolide, koensüümi Q-10 ja skvalaani poolest ehk see varustab sissevõtmisel keha E- ja A-vitamiinide ning rasvhapetega. Pealemäärimisel on sellel niisutav ja kergelt antioksüdantne (st vabasid radikaale hävitav) toime, aga mitte midagi enam kui mitmetel teistel looduslikel õlidel.

Palmiõli väärtus kosmeetikas seisneb siiski pigem mitmekülgsusel ja saagikusel – see on odav tooraine, millest tehakse uusi vajalikke ühendeid.

MÄRT MILJAN,
LUMI kosmeetikasarja
asutaja

...autos

Õlitaimedest saadakse biodiisli, mida saab kasutada diiselmootorites üsna vähesel määral ümberseadmisega. Biodiisli ei tohi kasutada bensiinimootorites.

Minu suhtumine palmiõli kasutamisse autokütusena on väga sarnane "rohelistele" lähenemisega – see on kahjulik keskkonnale ning lõppkokkuvõttes ka neile kohalikele, kes kiire kasumi (suures osas läheb see suurkorporatsioonidele) lootuses nende palmide kasvatamisega tegelevad.

Kahjuks inimkond tarvitab mootorsõidukite kütust, mis põhiliselt tuleb naftast, kuid selle asendamiseks ei piisa ka kogu maakera põllumajandusliku maa täisistutamise õlitaimedega. Lahendus peab olema kardinaalselt erinev uute energiaallikate baasil – biokütus, eriti kui see saadakse toiduks kasutatavate õlide baasil, ei ole mingil moel keskkonnasäästlik alternatiiv. See kehtib nii palmiõli kohta, mida kasvatatakse troopikas, kui ka rapsiõli kohta, mida kasvatatakse Euroopas ja Eestiski.

MIHKEL KOEL,
Tallinna Tehnikaülikooli
keemia ja biotehnoloogia
instituudi juhtivteadur

toob õiglase tootmise

Walmart. Need on ettevõtted, kes on lubanud kasutada 100% sertifitseeritud palmiõli.

Soome lugu

Soome vastutustundlikku äriajamist uuriva organisatsiooni Finnwatch 2014. aasta uuring küsitles Soome ettevõteteid, mis kasutavad aastas kokku 1,11 miljonit tonni palmiõli – sellest 99% Neste, maailma suurim palmiõli ostja, kes kasutab seda biokütuses.

Neste suurim osanik on Soome valitsus (50,1% aastal 2014) ja 2013. aasta käive oli 17,5 miljardit eurot. Neste ostab palmiõli 212 istandusest ja kinnitas Finnwatchile, et teab ja tunneb iga istanduse ajalugu ja olukorda. Neste teeb istanduse ja kolmanda sõltumatu osapoole koostöös põhjaliku riskihindamise, et veenduda, et pole rikutud tööttingimusi, ettevõtte on vastu võtnud ka juhendi "Neste Oil's No Deforestation and Responsible

Sourcing". Aastal 2013 alustas Neste koostööd rahvusvahelise organisatsiooniga Forest Trust, et viia omapoolne vastutus ka väljapoole Neste Oli tarneahelatest.

Oma edulugudest räägivad uuringus ka Kesko, S-Group, Fazer, Valio, Lumene jt – Finnwatch aga leidis, et paraku ei jälgi Soome ettevõtteid, kust täpselt tuleb ja mil viisil on toodetud nende poolt kasutatav palmiõli, ainsana ongi sellest teadlik Neste.

Plaanid on siiski head ja pingutused tehtud – Kesko eesmärk on aastaks 2020 kasutada oma toodetes ainult sertifitseeritud palmiõli. Valio on aga otsustanud palmiõli enam mitte kasutada, Paulig plaanib minna üle päevalilleõlile. See küll hoiab ära jõuvõtetega toodetud palmiõli ostmise, kuid ei aita kuidagi kaasa nende võtete paranemisele. Ja kuigi paljud ettevõtteid toorainevahetuse põhjuseks soovi kasutada kodumaist, on üpris tõenäoline, et oma põhjuse on sel-

Borneol elav maailma väikseim karu, päikesekaru, on üks palmiistandustele jalgu jäävatest loomaliikidest.

leks andnud ka kriitika palmiõli suunas.

Vt rohkem: www.finnwatch.org/images/palmoil.pdf.

Norra lugu

Norra otsustas juba ammu, et aastaks 2015 on Norra toidu- ja joogiliitude ettevõtete kasutatav palmiõli 100% sertifitseeritud. See juhtus suuresti Norra kodanikuühiskonna surve.

Aastal 2011 kasutasid Norra toidutootjad 15 000 tonni palmiõli. Sama aasta sügisel lanseerisid Norra Rainforest Foundation ja Green Living ühise kampaania, mis näitas seoseid palmiõli tootmise, metsade mahavõtmise ja sotsiaalse te konfliktide vahel Indoneesias ja Malaisias. Kampaania eesmärk oli vähendada norrakate palmiõli tarbimist toidus ning teha Norra toidutootjate palmiõli tarneahelad läbipaista-

vaks ja tootjad ise vastutavaks, et nad nõuaksid jälgimist ja läbipaistvust ka oma palmiõli varustajatelt. Kodanikuühiskonna veetud kampaania järel vähendasid kaheksa suurt Norra toidutootjat palmiõli kasutamist kokku 9600 tonni võrra aastas.

Kampaania käigus küsisid aktivistid ettevõtetele, kuidas on nende palmiõli toodetud. Vastavalt Norra keskkonnainfo seadusele (The Norwegian Environmental Information Act

(NEI Act)) peavad Norra avaliku sektori asutused ja ettevõtted vastama neile esitatud küsimustele. Kodanikuühendused ei andnud armu ja ähvardasid kaevata kohtusse ettevõtjaid, kes keeldusid infot andmast, ning jagama „halbade“ kohta infot ka meediale.

Kampaania tulemusena said Norra tarbijad põhjaliku pildi palmiõli tootmise pattudest – see polnud kerge, sest nii meedia kui ka tarbijate peamine huvi palmiõli vastu puudutas seni vaid palmiõli mõju tervisele.

Teiseks vähenes palmiõli kasutamine Norra toiduainetes 2/3 võrra. Paar tootjat loobus sellest täielikult, teised kas vähendasid selle kasutamist või asendasid osaliselt mõne muu taimeõliga.

Ja kolmandaks on ettevõttejad hakanud pöörata suurt tähelepanu sellele, kust nende palmiõli tuleb ja mis tingimustes on see toodetud.

Vt rohkem: www.sustainablepalmoil.org/case-studies/rainforest-foundation-norway/.

Puhta tarneahela väljakutsed

Milliste murede otsa komistavad tootjad ja müüjad, kes tahaksid oma kauba hoida õiglasena? KRISTINA MÄND küsis, Lumi, Rimi ja Fazer vastasid.

Meie jaoks on väga oluline, milline on koostisosa mõju nii nahale kui ka planeedile ja kas seda toodetakse eetilisel. Kerge kõike kontrollida pole, kuid anname endast parima ning kõige sagedasemate toorainete puhul teeme koostööd otse tootjaga.

Kõik algab juba esmastest valikutest: millistele väärtustele ja sealt edasi loodusressurssidele sa oma toote üles ehitad. LUMI sarjade üheks põhiliseks koostisosaks on kanepiseemneõli, mille rasvhappeline koostis on nahale parim ning mille tootmine on keskkonnasõbralik.

Tõhusa looduskosmeetika tootmisel tuleb aga kasutada hulka abiaineid bioaktiivühenditest emulgaatoriteni, mida väiketootja naljalt ise ei valmista. Nende tarnijate puhul jälgime sertifikaate tarneahela kohta, nt on mõned meie abiaineid teinud sertifitseeritud palmiõli kasutades. Mullu vahetasime mitme aine puhul tootjat just seetõttu, et saada sertifitseeritud ja eetilisemat toodet – see protsess väga kerge ei ole, sest maailmaturul pole palju pakkumisi. Tundub, et palmiõli osas suuremad ühendite tootjad alles hakkavad pakkuma eetilisemat toodet toorainet.

MÄRT MILJAN,
LUMI kosmeetikasarja
asutaja

Ühes hüpermarketis on kokku enam kui 50 000 toodet ja neid kõiki pidevalt jälgida ei jõua. Küll aga usun, et suure jaeketina on meil võimalus luua trende.

Omamärgitoodete valmistajailt saame nõuda sertifikaate, mis kinnitavad meile, et kaubad on vastutustundlikult toodetud. Olgu siinkohal öeldud, et ühe sertifikaadi saamine on tootjale pikk ja keeruline teekond, tema tegevust jälgitakse tooraine saamisest kuni ettevõtte raamatupidamiseni välja.

Ülejäänud hankijate osas oleme rakendanud teisi meetodeid. Paar aastat tagasi palusime kõikidel hankijatel allkirjastada jätkusuutlikkuse lepingu lisa, millega palume tagada, et tootmisel oleks mõeldud ka loomade heaolule ja keskkonnasäästlikkusele.

Palmiõli toodete koostises on meil tähelepanu all olnud 2016. aastast ja sertifitseerimata palmiõliga toodetud uute Rimi omamärgitoodete hulka ei pääse. Olemasolevad omamärgitoodete tegijad võtame samuti ette, eesmärk on lähima paari aasta jooksul kõikides Rimi omatoodetes sertifitseerimata palmiõli välja vahetada sertifitseeritud palmiõli või sootuks mõne muu õli vastu.

KATRIN BATS,
Rimi Eesti Food AS vastutus-
tundliku ettevõtluse spetsialist

Fazer on Jätkusuutliku Palmiõli Ümarlause (RSPO) liige alates 2004. aastast ning alates 2012.–2013. tootmisaastast oleme iga kasutatud palmiõlitonni kohta hankinud sertifikaadi, et füüsiliselt on võrdses koguses palmiõli toodetud vastutustundlikult. Fazer raporteerib oma palmiõli kasutamise seisu RSPOle igal aastal ning see info on kodulehel avalik.

Probleeme on olnud, kui mingitel erakorralistel asjaoludel on palmiõli tarne püsipartneritelt häiritud. Kõik rasvade ja õlide tarnijad aga ei paku meile vajalikes õlisegudes *segregated* palmiõli. Sellised olukorrad on väga keerulised ka seetõttu, et tarneahel võib olla väga pikk ning kõik tarnijad ei pruugi olla valmis tooraine päritolu kohta infot avalikustama. Nii et selleks, et suudaksime oma lubadust täita, peame lootma ennekõike väga heale koostööle oma tarnijatega.

Meie tulevikueesmärk on, et aastaks 2020 on kogu meie toodetes kasutatav palmiõli vastutustundlikult toodetud ehk *segregated* sertifikaadiga.

TRIIN AASMA,
Fazer Eesti maiustuste
kategorijaht

Soovitus kosmeetika ostjale:

Kui tootja juba teeb jõupingutusi, et pakkuda eetilisel loodud toodet, siis üldiselt leiab selle kohta infot ka tootelt või kodulehelt. Tihtipeale on kodulehel kirjas, milline on laiemalt poliitika ja väärtused tootmise osas. Alati võib ka tootjalt otse küsida.

Soovitus suurpoe külastajale:

Täna saame vaid seda lubada, et Rimi omamärgitoodetes mõne aasta pärast enam sertifitseerimata palmiõli ei tohiks olla. Samasuguse soovi võib klient anda oma lemmiktoote tegijale, sageli on klientide surve peal, mis tootja õiglase suunas liikuma paneb.

Soovitus maiasmokale:

Veendumaks, et lemmikmaiustuste valmistajad panustavad vastutustundlikku ja jätkusuutlikku palmiõlitööstusse, on parim moodus võtta ühendust ning küsida, mida nad teevad, et seda toetada, ning vajadusel ärgitada neid tegutsema.

Rasmus ja Karin Raski kappide inventuuriga lootsime tõestada, et palmiõli hiilib salaja ka keskkonnateadlikesse kodudesse – aga ega ikka ei ilmu küll!

Luureretk Raskide kööki ja vannituppa ehk Jaht palmiõlile

Pärastlõunapäikese sädeluses peesitava Kalamaja tänaval asub mõnekorruseline kortermaja, mille fassaadi katab Jaapani *Shou Sugi Ban*'i stiilis ehk musta söeni põletatud puitlaudis. Siseneme fotograafiga tagasihoidlikust väravast ning võtame suuna teisele korrusele, kus ukse avab elegantselt koduse moega näitlejanna Karin Rask. Ekspeditsiooni eesmärk on tuvastada Karin ja Rasmus Raski kodust tooteid, mis sisaldavad palmiõli. Hinnanguliselt on seda 50% tavakaupluses müüdavatest pakendatud toodetest, aga kui palju Eesti ökoperekonna kappides?

SVEN PAULUS

Fotod: KARL-KRISTJAN NIGESSEN

Olen märkmikusse kirja pannud mitukümmend palmiõli kohta kasutatavat nimekuju, mida pakendeile trükitakse, ning meid ootab ees põhjalik inventuur nii perekonna köögis kui ka vannitoas. Perenaine asubki köögikappide sisu

revideerima ja tõstab üksteise järel lauale kõige erinevamaid pakendeid.

Heidan põgusa pilgu söögikraamiga täidetud riulitele – neid tooteid, mida kaunistab öko- või mahemärk, tundub olevat enamuses.

Eelteadmine pere keskkonnasäästlikust ilmavaatest täidab ajakirjaniku hetkeks kerge murega – kas me ikka leiame piisavalt neid toidukaupu, mille üheks koostisosaks on kurikuulus palmiõli? Toosama õli, mille üha hoogustuva tarbimise tõttu raiutakse igal aastal Malaisias ja Indoneesias hiiglaslikel aladel vihmametsi, ning ikka selleks, et maha võetud ja seejärel põletamisega aletatud metsa asemele rajada õlipalmiistandused.

Inimeste vajaduste rahuldamiseks ja kasumit töötavad palmipuud ilmuvad küll maastikupilti, ent säälsamas varem asunud metsade loendamatud liigid on selleks ajaks kas hukunud või sunnitud endile uut asupaika otsima mujalt. Monokultuurse põllumajanduse paratamatud tagajärjed...

Nõnda on Aasia suurimal saarel ehk Borneol vihmametsade pindala kahanenud viimase kolmekümne aastaga pea 40 protsendi võrra. Samas on sealsete vihmametsade vanuseks hinnatud 140 miljonit aastat, mis tähendab, et tegu on

omalaadsete seas ühtede vanimate metsadega maailmas. Nii meenubki mulle Raskide kauni kodu aknast välja vaadates lõik aastaid tagasi nähtud temaatilisest dokumentaalfilmist, kus üksik hiiglaslik inimahv kõndis üsna kaotsis ilmega keset tuhavälja, mis vaid mõni aeg

varem oli olnud tema kodune vihmamets.

Pole vist vaja mainida, et Borneo orangutani käsi ei käi palmiistanduste tõttu kuigi hästi ning 55 000 isendini taandunud liigi kohta on maailma looduskaitseliidu punases raamatus märke „äärmiselt ohustatud“. Naabersaarel Sumatral

on eelmainitud põhjusel väljasuremisohu sattunud seal esinevad tiigri- ja elevandiliigid. Ja siis mõtlen Daniel Quinini küsimusele „Kui ahv liigina kaob, kas siis inimesel on veel lootust?“.

Kahtlusalune peidab end kõrgel kapis

Karin tõstab köögilauale ühe pakendi teise järel ning spunki otsiva Pipi järjekindlusega uurime hoolega neil olevaid kirju.

Pärast mitut-setut ebaõnnestumist tagaotsitavat leida tärkab mus hetkeks lootus, sest nähtavale ilmub puljongikuubikute pakend – palmiõli on seal tavaline koostisosa. Aga võta näpust! Raskide köögis oleval puljongipakil on koguni spetsiaalne märg: „Without palm oil,“ ütleb kiri. Ehk siin tootes pole grammigi isegi mitte sertifitseeritud ja keskkonnanõudeid järgides toodetud palmiõli. Ja see paneb Karini rõõmust särama: „Ma ei ole näinud, et see siin peal on. Aga see on ju positiivne näide!“

KUS PALMIÕLI LEIDUB?

Maailma Looduse Fondi (WWF) väitel leidub mingis vormis palmiõli 50 protsendis tavalise toidukaupluse pakendatud toodetest. Toidukaupadel peab koostis olema etiketil märgitud. Palmiõli tavalised „leikohad“ on küpsised, jäätis, šokolaad, margariin, krõpsud, kiirnuudlid ja puljongikuubikud – aga mitte ainult! Tee oma köögikappides inventuur ja võid üllatuda!

Kosmeetika puhul on reeglid teised ning palmiõli võib peituda mõne taha järgmistest nimetustest: *Vegetable Oil, Vegetable Fat, Palm Kernel, Palm Kernel Oil, Palm Fruit Oil, Palmate, Palmitate, Palmolein, Glyceril, Stearate, Stearic Acid, Elaeis Guineensis, Palmitic Acid, Palm Stearine, Palmitoyl Oxostearamide, Palmitoyl Tetrapeptide-3, Sodium Laureth Sulfate, Sodium Lauryl Sulfate, Sodium Kernelate, Sodium Palm Kernelate, Sodium Lauryl, Lactylate/Sulphate, Hyrated Palm Glycerides, Etyl Palmitate, Octyl Palmitate, Palmityl Alcohol*.

Mõnel juhul on palmiõli mängus olnud seda märkimata, näiteks mingis tootmise etapis.

Palmiõli detektiivid otsivad läbi ka kõige kõrgemate kappide kõige sügavamad riiulid.

Vahepeal on valmis saanud kohv ja perenaine pakub joo- gi tempimiseks nii suhkrut kui ka piima. Tavalise piima kõrval vaatavad külmkapist vastu veel kitse- ja mandlipiim. Sel- list teadlikkust ja tervislikkust vist väga tihti Eesti kodudes ei näe, täheldan endamisi. „Mina joon kohvi kitsepiimaga, sest tavapiim tundub liiga magus,” märgib näitlejanna.

Kui üks kapitais toidukraami on ilma loo peasüüdlas- leidmata läbi vaadatud, teeb Karin ettepaneku rünnata järgmist. „Maltodekstriin! See ei ole või?” püüab järjekord- selt pakendil infot otsiv naine ära arvata üht palmiõli võima- likku peitenime. Paraku mit- te. Õhina taaskäivitavad riiu- lilt paistvad makaronid ja pas- tatooted, sest palmiõli on üsna

tavaline koostisaine näiteks kiirnuudlites. Neid aga Raski- de köögis ei leidu ning kõiksug- u pastad on pigem varustatud mahemärgisega.

Peame pisut nõu, püüdes selgust saada, kust meie kaht- lusalust võiks kõige kindlami- näe, täheldan endamisi. „Mina joon kohvi kitsepiimaga, sest tavapiim tundub liiga magus,” märgib näitlejanna.

„Suurem osa neist on las- tele kingituseks toodud,” mainib Karin. Järgmisel hetkel on ta silmad täis võidurõõmu ja palgele ilmub naeratus, sest valge-punatriibulisel kom- mipakil olev kirjasõ- na näitab selgelt palmirasvasisal-

dust. Kommid ise on juba tei- nud minekut kellegi suhu.

Järgmiselt, värvilisi kum- mikomme sisaldavalt kilepa- kendilt loeb Karin välja soo- mekeelse teksti „palmurasva”. Paneme kommikotid pildis- tamiseks kõrvale ja perenai- ne avab inventuuriks külm- kapi.

„See asi kõlab nii, et siin võiks palmiõli sees olla,” tõs- tab ta lähivaatluseks lauale määrdeargariini Rama, mis on koju ostetud laste erisoo- vil. Ja taas bingo! Palmiõli on margariinis täiesti olemas. Karin märgib siiski, et tavaliselt

nad seesugust kraami endale koju ei osta.

Uurime hoolikalt juustude, jogurti ja piimade koostisained – ei miskit. Tähelepanu äratav kastmete valik, sest majonee- sid ja ketšupid tunduvad pal- miõli jahtijatele just sobivad tooted. Ent jälle kerge pettu- mus: kastmed sisaldavad pik- ka nimistut koostisosi ja E-tä- hega algavaid aineid, aga pal- miõli või -rasva neisse pandud ei ole.

Palmiõlil on palju varjunimesid

Sellega saab inventuur köö- giosakonnas läbi. Siirdume ruumikasse vannituppa, kus võtame põhjalikuma vaatluse alla seal leiduva kosmeetika. Siin tuleb appi märkmik, sest hügieenitoodetes võib palmi- õli olla peitunud hoopis keer- rukumate nimetuste taha.

„Nii, kas Vene hambapastas on,” uurib perenaine huviga tuubil seisvaid kirju. Ei ole. Karin tunnistab, et erinevalt köögis nähtud kaupadest pole ta hügieenivahendite puhul mahetooteid otseselt taga aja- nud, sest mõned neist lihtsalt ei sobi talle. Siiski on vanni- toaski mõned ökomärgistatud asjad, mille ümbrisele palmiõli mõistagi kirja pandud ei ole.

„Selline tunne on, nagu oleks kalal, aga kala ei saa,” poeatab fotograaf Karl-Krist- jan vahepeal muiates. Pere- ema võtab valamu all olevast kapist järgmise pappkarbike- se, avab selle ning nähtavale ilmub hiiglaslik infoleht. Kiri lehel on paradoksaalselt ime- pisike, nii et lugemiseks tuleks luubi asemel appi võtta hoopis teleskoop.

Kui aga järgmise toote ehk juukselakipudelil olevad kom- ponendid on identifitseeritud, jääb naisele näppu musta kar- va ümaras karbis juuksevaha. Seda kasutab üks noorem pe- reliige oma tuka püstitajami- seks. Siin tabab palmiõli de- tektiivi ootamatu õnn – otsi- tava aine sisaldus on vahakar- bil kenasti sünonüümina ära märgitud.

Ja siis naeratab õnn taas, sest puhastuspiimapudelil seisab „stearic acid”, mis on üks palmiõli nimetamise viise. Kolm valvat silmapaari puu- rivad end ka ülejäänud too- dete koostisosade loetelu- desse, ent saak jääb kes- seks ja sellega on in-

ventuur läbi. Kogume vanni- toast leitud kraami kokku, et neist päikeselises köögis pilti teha. Samal ajal siseneb välis- uksest heatujuliselt naeratav pereisa Rasmus ning abikaas- a viib ta meie edusammude- ga kurssi.

Kõigist hoolikalt läbiuuri- tud toodetest leidsime palmi- õli ainult viiest: kahest kommi- pakist, kahest kosmeetikato- odest ning võidemäärdest. Me pole täpselt uurinud, kui pal- judes Eesti tavapoe kaupades palmiõli leidub, ent kõhutun- ne ütleb, et Raskide kodus lei- tu – vaid viis artiklit – on üsna erandlik juhtum.

Uurin Karinilt ja Rasmu- selt, kui teadlike tarbijatega on nende puhul tegu ja kas toode- te koostise hoolas läbilugemi- ne poes enne ostu on tavaline taktika.

„Arvan, et komponente me pigem ei vaata. See on küll täht- tis, et kaup oleks eestimaine ja võimalusel mahe, aga täit- sa hullud me selles osas pole,” lausub Karin. Eesti esimese ökojäätise LaMuu taga seisev Rasmus lisab, et mahetoodetes enamasti palmiõli ei leidugi, sest toote eetilised standardid ja valmistusviis on mõnevõrra kõrgemad kui tavakaupade pu- hul. Lisaks on neid ostvad kün- ded tavatarbijaist teadlikumad ja alati jääb võimalus osta õig- lase palmiõliga tooteid, mis on valmistatud keskkonnanõu- deid järgides.

„Tegelikult pole ma kunagi varem palmiõli teadlikult kau- padest otsinud,” rõõmustab Karin uue kogemuse üle. Pere- isa Rasmus on aga hästi kursis sellega, et nimetatud õli toot- misel on keskkonnale põhjus- tatav kahju majanduslikust kas- sust tunduvalt suurem.

Ühest küljest pööratakse segi looduslik tasakaal, sest liigirikka vihmametsa aseme- le istutatakse vaid õlipalmid. Protess aga toob endaga kaa- sa pinnase erosiooni, alepõle- tamisega kaasneva õhu- ja vee- reostuse ning kokkuvõttes pa- nustab ka kliimamuutustesse. Teisest küljest kannatavad elusolendid: kui tavapäraselt võib Malaisia metsadest leida umbes 80 liiki imetajaid, siis inimtegevusest häiritud met- sades on neid vaid 30 ning pal- miistandustes kõigest 12 liiki.

Raskide kodust lahkudes on sisimas hea tunne. Võtan sealt kaasa kaks teadmist: esi- teks selle, et Eestis elab tõeli- selt eeskujulikke ja teadlikke tarbimisotsuseid tegevaid pe- rekondi.

Teine teadmine aga ütleb, et omaenda ostukäitumist üm- ber kujundades on tasapisi või- malik muuta ka maailma ning tollest pärastlõunasest seik- luslikust inventuurist alates on juures vähemasti neli ini- mest, kes järgmisel korral poes pakenditel asuvatele kirjadele pisut hoolsama pilgu peale pa- nevad ning ostavad ehk õigla- selt toodetud palmiõliga pro- dukte.

Tahad palmiõlist rohkem teada saada?

Tule Arvamusfestivalile Paide vallimäele, kus 12. augustil kell 14.45–16.15 toimub Kaasava ühiskonna alal arutelu „Palmi all”. Toome kuulajateni lugusid ja fakte, räägime uuringutest ja kogemustest ning ootame kaasa mõtlema, millised valikud ja tarbimisharjumused Eestis tooksid kaasa vaesuse vähendamist ja majanduslikku arengut arengu- riikide talunikele ja tootjatele. Nemad toodavad suure osa meie lauale jõudvast toidust, kuid kes tegelikult võrdsuse eest vastutab ja milline tulevik meid ees võib oodata? Arutelul osalevad

- ▶ palmiõli tootmist uurinud Finnwatchi analüütik Anu Kultalahti,
- ▶ sertifitseeritud palmiõli kasutava Lumi kosmeetikasarja kaasasutaja Märt Miljan,
- ▶ palmiõli sisaldavaid kaupu müüva poeketi, õiglase kaubanduse sõbra Rimi valmistoidu kategooriagrupi juht Kaire Roosi,
- ▶ MTÜ Mondo vastutustundliku tarbimise eestvedaja Kristina Mänd.

Kaasava ühiskonna alal toimuvad veel sellised arutelud:

11. august

12–14 Ma ei ole laisk, ma vajan Sind! Noorte hõivamine.

14–16 Kuidas töö on muutunud inimest ja inimeste muudab tööd?

16–18 Kohustuslik õpetajateenistus – utoopiline või hädavajalik?

18–20 Let's get real about start-ups: Signal vs. Noise

12. august

11.00–12.30 Millised algatused teevad ilma 2018. aastal? Kuus ühis- kondlikku algatust, kellest sa ei ole seni kuulnud

13.00–14.30 Ettevõtted kui ühis- konnaliikmed – mitte ainult mak- sud ja töökohad?

16.30–18.00 Kas Obinitsa ja Põhja- Ghana savanniküla päästab idufirma või tikitud linikud?

Tallinnas Artise kinos on kuni

31.08.2017 ülevaade MTÜ Mondo

näitus „Palmi all”, mis räägib palmiõli loo. Näitust saab tellida kooli, raamatukokku või asutusse <http://www.maailmakool.ee/> näitus-palmi-all-raagib-palmiõli-loo/. Mondo Maailmakooli filmikogus on ka film Green, mis räägib orangutani viimastest päevadest Indoneesia vihmametsas, enne kui see muudetakse lageraiega palmiistanduseks. Seda saab tellida <http://www.maailmakool.ee/filmid/mondo-filmikogu/>.

Need viis toodet olid ainsad, kus Raskide kodus palmiõli üldse leidis. Üllatus, kuna hinnanguliselt sisaldab palmiõli tervelt 50% tavakaupluse pakendatud toodetest.

ÕIGLASE ja PATUSE palmiõli teekond istanduse rajamisest tarbija koju

Asenda puud järk-järgult ajapikku ning jäta mõned põllud sööti või kasvata seal vahepeal midagi muud – erinevate kultuuride roteerimine põldudel hoiab mulla viljakana.

30 AASTA
PÄRAST

50% kaupluse pakendatud kaubavalikust sisaldab palmiõli. Mida vastutustundlikumalt see on toodetud, seda parem nii sulle, kogukonnale, su ettevõtte töötajatele kui ka planeedile, kus su lapsed ja lapselapsed veel kaua pärast sind saavad ilusat elu elada.

VALMIS-
TOOTED

Uuri, kust su kasutatav palmiõli pärit on, või osta juba sertifitseeritud ja vastutustundlikult kasvatatud palmide õli. Hari ka oma klienti ja kutsu teda inimõigusi ja keskkonda väärtustama.

TOOT-
MINE

Anna mullale puhkust ja väeta istandust looduslikult, siis teenib maa sind kauem. Kui pead kasutama mürke, tee seda hoolikalt ja taga, et su töötajad, keskkond ning viljad oleks nende eest kaitstud.

VILJAD

Sõlmi täiskasvanud inimestega õiglased töölepingud, mis teenivad nii sinu kui ka töötajate huve, maksa ausa töö eest õiglast palka ja jäta inimestele võimalus töölepingu lõpetamiseks. Lase inimestel liituda ametiühingutega ja võimalda töötajate lastel koolis käia (vajadusel raja kool istanduse lähedale). Hoolitse ka puhkuse, töeteravhoiu ja kaitsevahendite eest, võimalda arstiabi.

TÖÖ-
JÕUD

Hari maa üles (tagades maa viljakus), et see oleks sobilik õlipalmide kasvatamiseks. Hari täpselt nii palju maad kui tarvis ning hoi istanduses või läheduses elavaid ohustatud liike.

PINNAS

Osta põllumaad vastavalt kohalikule seadusandlusele ja õiglasele hinnale, austades maa seniste kasutajate õigusi ja teades maa oman-di ajalugu – mis on mõistagi dokumenteeritud. Dokumenteeritud, kontrollitavad ja audiitoritele kättesaadavad on ka kõik järgmised etapid.

MAA

Kui palmid enam nii palju saaki ei anna, raiu/põleta istandus maha, turguta mulda kangete väetistega ja istuta kähku uued puud. Kui väetised tunduvad kallid, hangi endale uus maa-lapp (vt punkt üks), väetisekulu asemel saad puidumüügitulu.

30 AASTA
PÄRAST

50% kaupluse pakendatud kaubavalikust sisaldab palmiõli. Mida soodsamalt sa oled seda tootnud, seda rikkamaks sa saad!

VALMIS-
TOOTED

Kulude kokkuhoiuks kasuta võimalikult odavat palmiõli. Pole sinu asi, kus ja kuidas see toodetud on, sest tarbija pole ju niikuinii valmis rohkem tasuma.

TOOT-
MINE

Et istandus annaks suuremaid vilju, kasuta kangeid väetisi ning umbrohu- ja putukamürke. Sinu ülesanne on ju palmiõli toota-müüa, mitte loodust säästa!

VILJAD

Too kohale vaesed perekonnad ja kui üldse lepinguid sõlmid, siis ikka sinu huvidest lähtuvalt. Muu hulgas pea töötajate tasust kinni kõik nende palkamiseks ja kohaletoomiseks tehtud kulutused ning ära luba neil puhata. Võimalusel kasuta ka lapsi, nemad on eriti soodne tööjõud. Töötajate dokumendid võta ära, siis nad on lojaalsemad, ning keela vägivalda ähvardusel ametiühingud (kui võimalik, kõrvalda ametiühingute gelased).

TÖÖ-
JÕUD

Mets raiu maha ja puit tee rahaks, seejärel süüta raiesmikud – las sureb kõik, mis sind segab.

PINNAS

Võta maa, olgu põllud või vihmametsad, ära kohalikult kogukonnalt, näiteks altkäemaksude abil või jõuga ähvardades.

MAA

Palmileht on valminud projekti "Supply Change. Muudame poeketid õiglaseks" raames, mida rahastavad Euroopa Komisjon ja EV Välisministeerium arengu- ja humanitaarabi vahenditest ning selle eesmärk on muuta poekettide omatooted õiglasemaks ja säästlikumaks. Projekti tegevused ei pruugi väljendada Euroopa Komisjoni vaateid.

Projekt "Supply Change. Muudame poeketid õiglaseks" ühendab 29 organisatsiooni üle Euroopa ja ka arenguriikidest selle nimel, et Euroopa

kaupluseketid toodaksid kaubamärkide omatooteid õiglastes ja keskkonnahoidlikes tingimustes: <http://supplychange.org/projekt-ee/?L=ee>.

Palmilehe toimetaja: Mari Öö Sarv
Kujundaja: Piret Jürisoo
Projektijuht: Sirlle Kübar (Ekspress Meedia)
ja Kristina Mänd (MTÜ Mondo)

Vaheleht on saadaval ka veebis: vaata.mondo.org.ee

